

ADİYAMAN YÖRESİ ALEVÎ OCAKLARI*

YRD. DOÇ. DR. FEVZİ RENÇBER**

Alawi Ocaks of Adiyaman Region

Abstract: Abdals, fathers, grandfathers and dervishes have major influence in shaping of the presence Alawism. To descend from these people who are considered as Sayyid the sheriff means to having ocakzade. In the historical term, ocaks have great impact to protect systematic nature of Alawism. In this context, to make the Anatolian Alawism clear is equal to the understanding to ancestor based ocak system. In our study, historical situation and importance of ocak culture between Alawis are emphasised generally. Then, historical and contemporary structure of Alawi ocaks in Adiyaman which place of living Alawi/Bektashi culture are analysed. In this context, ocaks like “Ağu İçen, Kureyşan, Üryan Khidr, Sayyid Darwish Jamal, Darwish Gevr and Sah Memi Hacıyan” are included our study.

* Bu makale, Bingöl Üniversitesi tarafından düzenlenen “Geçmişten Günümüze I. Uluslararası Alevîlik Sempozyumu”nda (3-5 Ekim 2013) yazar tarafından sunulan tebliğin düzenlenmiş ve geliştirilmiş şeklidir.

** Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD, [fevzirenber@hotmail.com].

Key Words: Adıyaman, Alawî/Bektashi, Ahl al-Bayt, Ocak.

Öz: Abdallar, babalar, dedeler ve dervişler günümüz Alevîliğinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Seyyid ve şerif olduğuna inanılan bu insanların soyundan gelmek, ocak sahibi olmak anlamına gelmektedir. Tarihsel süreç içinde Alevîlerin kendi sistematik yapısının korunmasında ocak sisteminin büyük etkisi vardır. Bu bağlamda Anadolu Alevîliğinin sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi, soya dayalı ocak kurumunun anlaşılması ile eşdeğerdir. Bu makalemizde öncelikle genel olarak ocak kültürünün Alevîler arasındaki yeri ve tarihî önemi üzerinde durulacak ve akabinde Alevî/Bektaşî kültürünün yaşandığı Adıyaman'daki Alevî ocakları tarihsel ve güncel boyutlarıyla incelenecektir. Bu çerçevede Ağu İçen, Kureyşan, Üryan Hızır, Seyyid Derviş Cemal, Derviş Gevr ve Şah Memi Hacıyan gibi ocaklar çalışmamızın kapsamına girmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, Alevî/Bektâşî, Ehl-i Beyt, Ocak

Alevîliğin temel yapılanmasında dedelik ve ocak kurumu son derece mühimdir. Dede yani ocakzâde olmak veya diğer bir deyişle dedelik ve ocakzâdelik kurumu, Anadolu Alevîliğinin yüzyıllarca nesilden nesile aktarılmasını sağlamış; Alevîliğin ve Bektaşîliğin tasavvufî yapılanmasında¹ önemli bir etken olmuştur.² Geleneksel Alevîliğin tarihî süreçte kendi yapısını koruyarak günümüze kadar varlığını muhafaza etmesinde ocak sisteminin büyük bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü ocak disiplini abdallar, erenler, babalar, dedeler ve dervişler aracılığıyla kurumsal varlığını bugüne dek sürdürmüştür.³

¹ Alevîlikte pir, mürşit, mürebbi ve rehberden oluşan bir tarikat otoritesi mevcuttur. Geniş bilgi için bkz. Doğan Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevîlik*, TDVY, Ankara-2010, 194, 263-267; Harun Yıldız, "Amasya Yöresi Alevî Ocakları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, IV, S. 19, s. 229; Cenksu Üçer, "Geleneksel Alevîlikte İbadet Telakkileri", *Uluslararası Bektaşîlik ve Alevîlik Sempozyumu*, Isparta-2005, s. 298-299.

² Geniş bilgi için bkz. Harun Yıldız, *Anadolu Alevîliği: Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, Araştırma Yayınları, Ankara-2004, s. 224-231.

³ Fevzi Rençber, "Alevî Ocakzâdelerin Problemleri ve Çözüm Önerileri", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 6, Issue 4, April 2013, s. 686.

Ocak, sözcük anlamıyla ateş yakılan yer, ev, aile, soy, sülale, kurum, yuva, kurum ve teşkilat gibi anlamlara gelmektedir. Herhangi bir hastalığı okumaya izinli kişiler hakkında da ocak tabiri kullanılır. Eski Türk inançlarında ateşin kutsallığından kaynaklanan ocak kültü; kötü ruhların, cinlerin, insanlara zararı dokunan gizli güçlerin yaklaşmadığı, korktuğu yerdir. Ateş her şeyi temizler; kötü ruhları kovar. Ocak, koruyucu bir nitelik taşır. Ateş mukaddesdir; daima ocakta bulundurulmalı ve kesinlikle söndürülmemelidir. Nitekim eski Türklerde ateşe hürmet diğer kültürel beslenen hürmetten daha derindir.⁴

Alevîlikte ocak ise inanç önderleri olarak kabul edilen dedelerin geldiği soy anlamını kazanmıştır.⁵ Binaenaleyh Alevilik ve Bektaşîlikte ocak kutsaldır. Anadolu Alevîliğinde Ehl-i Beyt⁶ soyundan gelenlere "Ocakzâdeler", Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyundan gelenlere "Çelebiler", Hacı Bektaş-ı Veli'nin yolundan gelenlere yani yol evlatlarına da "Dede-babalar" ismi verilir.⁷ Seyyid ve şerif olduğuna inanılan bu insanların soyundan gelmek, Alevî-Bektaşî yolunda yetkin olmanın diğer adıdır.⁸

⁴ Ocak kültürünün tarihi kökeni olan atalar kültü, ocak kültürünü doğurmuştur. Ataların canları, ocağın ateşi içinde tecelli eder. Bunun için Türkler, ocağı ve ateşi kutlu sayıyorlardı. Eski Türklerde ateş kültü hakkında geniş bilgi için bkz. Jean Poul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul-2002, s. 63, 144, 233; Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara-2000, s. 67-71; Yusuf Ziya Yörükkan, *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri: Şamanizm*, haz. Turhan Yörükkan, İstanbul-2006, s. 62-63; Mircea Eliade, *Şamanizm*, çev. İsmet Berkan, Ankara-2006, s. 237-246.

⁵ İbrahim Arslanoğlu, "Alevîlikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler", *TKHBVAD*, 2001, S. 20, s. 37.

⁶ Alevî yazılı kaynaklarında Ehl-i Beyt inancı hakkında geniş bilgi için bkz. Doğan Kaplan, age., s. 154-159.

⁷ Ali Duran Gülççek, *Her Yönüyle Alevîlik (Bektaşîlik, Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar*, Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Köln-2004, II, s. 562; ayrıca Alevî ve Bektaşî dergâhlarında ocak kurumu için bkz. Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevîlik ve Bektaşîlik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1990, s. 329.

⁸ Evlâd-ı Resul olarak kabul edilen dedeler Selçuklu, Memlûklü ve Osmanlıda faklı imtiyazlara sahip oldular. Özellikle Osmanlı'da vergi vermez ve askere alınmazlardı. İbrahim Arslanoğlu, age., s. 38.

Din algısı ile kültür arasında yadsınamayacak bir ilişki vardır. Bundan ötürü ocak kurumu ile kültür arasındaki ilişkinin ipuçlarını, Türklerin İslamlaşmadan önceki örf-adet ve geleneklerde aramak gerekir.

“Din değiştiren bir toplum veya birey bütünüyle kendi örf, adet, gelenek ve ananelerinden sıyrılmaz. Bir topluluk yüzyıllardır devam eden yaşayış, düşünüş ve inanışlarını ister istemez birden bire bırakıp, geçmişini unutarak onlardan kurtulamaz. Bu gerçek Türklerin kalabalıklar halinde İslam dinini kabul ettiklerinde değişmemiştir. İslam öncesi maddi ve manevi pek çok inanç biçimi, İslam şemsiyesi altında toplanarak farklı bir forma dönüşmüştür.”⁹

Dedelik veya ocak kurumu, eski Türk geleneklerinde bulunan şaman ve kam geleneği ile Türklerin İslam’la tanışmalarından sonra karşılaşılan hilafet veya imamet anlayışına bağlı olarak şekillenmiştir. Hz. Peygamberi ve Ehl-i Beyt’ini imam olarak gören, yani on iki imamı ve onun devamı olan dedeleri dinî lider kabul eden Alevî zümreler için ocakzâde olmak, dinî otorite olarak söz sahibi olmanın diğer adıdır.¹⁰ Dolayısıyla Ehl-i Beyt soyuna bağlı olarak önem kazanan dedelik kurumunun, Türklerin İslam öncesi ve İslam sonrası bazı inançları ortak paydada eritmelerinin bir neticesi olduğu göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Alevîler tarafından Hz. Peygamber’in Ehl-i Beyt’i kabul edilen imamlar ve dedeler, talipler nezdinde dinî otoritenin karizmatik kutsal liderleri olarak kabul görürler.¹¹

⁹ Ethem Ruhi Fiğlalı, *Türkiye’de Alevîlik Bektâşîlik*, Selçuk Yayınları, Ankara-1990, s. 86.

¹⁰ Alevîlik ve Bektâşîlikte bulunan ocak ve dedelik kurumlarının İslam öncesi kaynakları için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektâşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektâşî Menakıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)*, İletişim Yayınları, İstanbul-2000; Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevîlik ve Bektâşîlik*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1990, s. 327; Harun Yıldız, agm., s. 230; Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara-2005, s. 120-125; Kutluay Erdoğan, *Alevî-Bektâşî Gerçeği, İslamiyet’in Türkmen Töreselliği İçinde Özümlelenerek Anadolulaşması*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul-2000; Kutluay Erdoğan, “İnançlara Dayalı Kültür ve Alevî Ocakları”, <http://www.karacaahmet.com>, 21-06-2013.

¹¹ Ramazan Altıntaş, “Alevî Bektâşî Geleneğinde Dedelik Kurumu”, *Uluslararası Bektâşîlik ve Alevîlik Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Isparta-2005, s. 101.

Dedeler sosyal, siyasî, iktisadî, kültürel koşullara göre farklı görevler icra etmiş, sosyal hayatın her merhalesinde aktif rol almışlardır. Doğumda, sünnette, nikâhta, ölümdede, kabir ziyaretlerinde, suçluları cezalandırmada, dargınları barıştırma ve benzeri dinî ve toplumsal içerikli işlerde dedelerin önemli fonksiyonları bulunmaktadır.¹² İçinde bulunulan şartlar muvacehesinde değerlendirildiğinde sanayileşme ve kentleşmeyle beraber Alevî nüfusun büyük şehirlere göç etmesi, dedelerin geçmişte kırsal kesimde yürüttükleri vazifeleri icra etmede zorluk çekmelerine neden olduğu söylenebilir. Diğer yandan ocakzâdeler ve dedeler şehirleşme, sanayileşme ve modernleşmenin olumsuz etkilerine rağmen çoğunlukla ocaklarına bağlı olarak büyük şehirlerde örgütlenen dernek, vakıf, kültür ve cem evleri sayesinde bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.¹³ Büyük şehirlerde yaşayan Alevîler tarafından kurulan cem ve kültür evlerinde dedeler, sosyal hayatın her alanına müdahale etme şansı bulamasa da sınırlı bir şekilde bazı hizmetleri yapabilmektedirler.¹⁴

Anadolu'da mensubu bulunan "Mürşid, Pîr, Rehber, Düşkün ve Dikme" ocaklarını saymak gerekirse: Abdal Musa Ocağı, Ağu İçen Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Dede Garkın Ocağı, Derviş Cemal Ocağı, Hıdır Abdal Ocağı, Hatayi Ocağı, Hubyar Sultan Ocağı, İmam Rıza Ocağı, Kureyşan Ocağı, Kul Himmet Ocağı, Nesimi Ocağı, Seyyid Ali Turabi Ocağı, İmam Zeyne'l-Âbidîn Ocağı, Munzur Abdal Ocağı, Sarı Saltık Ocağı, Seyyid Mahmûd Hayrani Ocağı, Şah İbrahim Ocağı, Üryan Hızır Ocağı,

¹² Dede ve babaların sosyal ve dinî görevleri hakkında bilgi için bkz. Ramazan Altıntaş, agm., s. 104-107.

¹³ Sanayileşme ve kentleşme sürecinde Alevîliğin ve Alevîlerin yapısındaki değişiklikler için bkz. David Shankland, "Günümüz Türkiye'si Alevîlerinde "Dede" ve "Talip" Arasındaki Değişen Bağ", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler Nusayrîler Sempozyumu*, İslam Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul-1999, s. 319-327; Ali Yaman, "Geçmişten Günümüze Dedelerin Misyonu ve Değişim" *Dem Dergi*, Yıl: 2, S. 6, s. 30-38; Ramazan Altıntaş, agm., s. 107-108; Fuat Bozkurt, *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevîlik*, Doğan Kitapçılık, İstanbul-2000.

¹⁴ Fevzi Rençber, agm., s. 688.

Yan Yatır Ocağı ilk akla gelenlerdir.¹⁵ Burada sayılan ocakların dışında da Anadolu ve Balkanlarda bazı farklı ocaklar bulunmaktadır.

Bugün nüfus olarak Alevî vatandaşlarımızın bulunduğu, Alevî/Bektaşî kültürünün halen canlı bir şekilde yaşandığı Adıyaman'da mevcut Alevî ocaklarının araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaçtan doğan çalışmamızda genel olarak ocak kültürünün Alevîler arasındaki yeri ve tarihî önemi üzerinde durulduktan sonra Adıyaman'da var olan Ağu İçen, Kureyşan, Üryan Hızır, Seyyid Derviş Cemal, Derviş Gevr ve Şah Memi Hacıyan gibi ocaklar incelenmiştir. Zira Anadolu Aleviliğinin sağlıklı bir tarzda anlaşılabilmesi, bu kurumların doğru anlaşılması ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda alan çalışmamızda günümüz Adıyaman yöresinde varlığını devam ettiren Alevî ocaklar tarihsel, kültürel ve güncel boyutlarıyla incelenmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde XIII. yüzyıldan itibaren Adıyaman'da birçok Alevî ocağın bulunduğu tespit edilmiştir. Adıyaman'da hâl-i hazırda altı Alevî ocak varlığını sürdürmektedir.

164

OMÜİFD

1-Ağu İçen Ocağı (Karadonlu Can Baba)

Asıl adı Seyyid Temiz olan Ağu İçen, Seyyid Lokman Perende'nin torunudur. "Pîr-i Pîrân" (Pirlerin Piri) olarak anılan Seyyid Lokman Perende ise İslam bilgini Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın torunudur. Ocağın merkezi Hozat'ın Bargini Köyü'ndedir. Ocağın kurucusu ise Seyyid Hasan olup, türbesi de bu köydedir.¹⁶ Ocağa bağlı dedeler, şecerelerinin İmam Zeyne'l-

¹⁵ Anadolu'da bulunan diğer Alevî ocakları ve yayıldıkları bölgeler hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Duran Gülçiçek, age., s. 567-579; Ali Yaman, *Kızılbaş Alevî Ocakları*, Elips Kitap, Ankara-2006; *Kızılbaş Alevî Dedeleri*, Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul-1998; Veli Saltık, *İz Bırakan Erenler ve Alevî Ocakları*, Ankara-2004; Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlar'da Alevî Yerleşmesi*, Mozaik Yayınları, İstanbul-1995.

¹⁶ Geniş bilgi için bkz. Harun Yıldız, agm., s. 235-236; Veli Saltık, "Tunceli'de Alevî Ocakları", *TKHBVAD*, S. 52, s. 145-146; Talip Tuğrul, *Tunceli Aleviliğinde İnanç ve İbadet*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul-2006, s. 37-38; Bülent Akın, "Alevî Ocakları İle İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihli Belge: Ağuiçen Ocağı Şeceresi", *TKHBVAD*, S. 70, s. 15-38.

Âbidin'e dayandığını iddia etmektedirler. Ağu İçen Ocağı, Adıyaman'daki pir ocakları tarafından mürşid ocak olarak kabul edilir.

Ocağa bağlı talipler Adıyaman, Tunceli, Malatya, Diyarbakır, Sivas, Elazığ, Amasya ve Kahramanmaraş'ta bulunmaktadırlar. Ağu İçen Ocağı'nın dedelik hizmetlerini Hakk'a yürüyen Doğan Dede'nin yeğeni Adıyaman Börgenek Köyü'nde kısmen Hayri Doğan Dede ve Çelikhhan Pınarbaşı Beldesi'nde Abuzer Güzel Dede'nin Oğlu Kemal Güzel hâlihazırda yürütmektedirler. Geçmişte ocağın dedelik hizmetlerini Seydik Dede, Ap (Amca) Aziz oğlu Hasan Güzel Dede, Küçük Mehmet (Küçükdoğan) Dede, Büyük Mehmet (Küçükdoğan) Dede, Doğan Doğan Dede ve Hüseyin Doğan Dede yapmışlardır.

2-Kureyşan Ocağı

Kureyşan Ocağı Anadolu'nun eski ocaklarından biri olarak kabul edilir. Tunceli'de ocağın hizmetlerini yürüten dedeler bulunmakla beraber ocağın merkezi Adıyaman'da bulunmaktadır. Hacı Kureyş'in, Moğol istilasından sonra Horasan'dan gelip Tunceli'ye, oradan Adıyaman'a geçtiği anlatılır. Genellikle Alevî talipler tarafından ruh hastalıklarına şifa bulma amacıyla ziyaret edilir.¹⁷ Kureyşan Ocağı pir ocağı olarak bilinmektedir. Kureyşan Ocağı'nın Malatya, Elâzığ, Tunceli ve Erzincan'da talipleri bulunmaktadır. Adıyaman'da Kureyşan ocağına bağlı birçok köy bulunmaktadır.

Adıyaman'da ocağın hizmetlerini geçmişte Kamber Dedeoğlu ve Garip Bozkurt (ö. 1967) yapmıştır. Bugünse Kamber Dede'nin çocukları Hüseyin, Naci ve Kureyş Dedeoğlu tarafından dedelik hizmetleri yürütülmektedir. Ocağın soy şeceresi Kureyş Dedeoğlu'nda bulunmaktadır. Garip Bozkurt ve Mehmet Ali Tural Dede taliplere dedelik hizmeti vermektedirler.¹⁸

¹⁷ Veli Saltık, agm., s. 156-157,159; Talip Tuğrul, age., s. 38-39.

¹⁸ Dede Mehmet Ali Tural, 1953 Adıyaman; Dede Garip Bozkurt, 1966 Adıyaman.

3-Üryan Hızır Ocağı

Üryan Hızır Ocağı kurucusu Üryan Hızır, Tunceli ilinde Pertek-Hozat'ın Zeve Köyü'ndedir. Bu ocağın Suriye, Adıyaman, Malatya, Kahramanmaraş, Çorum, Erzincan, Erzurum ve diğer büyük şehirlerde talipleri bulunur. Üryan Hızır Ocağı Alevî ocaklar içerisinde pir ocağı olarak kabul edilir. Ayrıca bu ocak Hubyar'ın mürşit ocaklarıdır. Üryan Hızır Ocağı'na bağlı taliplere geçmişte Baba Kasım, Seyyid Büyük Yusuf, Seyyid Küçük Yusuf, Seyyid Hüseyin Ağa, Seyyid Miro, Seyyid Memo, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Hamo dedelik etmiştir. Üryan Hızır Ocağı'nın pirlüğünü şu anda Adıyaman Çelikhan Pınarbaşı'nda Ali Büyükaşahin Dede yapmaktadır.¹⁹ Üryan Hızır Ocağı'nın pirlüğünü yapan Ali Büyükaşahin bölgede itibar gören ve çok sevilen dedelerdendir. Ayrıca bu ocak; çocuğu olmayan veya erkek çocuk isteyenler tarafından, yine sara ve akıl hastalıklarına şifa bulma niyetiyle ziyaret edilir.²⁰

166

OMÜİFD

4-Seyyid Derviş Cemal Ocağı

Velayetname'de Seyyid Derviş Cemal, Hacı Bektaş-ı Veli'nin ilk halifesi olarak zikredilir. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli; asıl ismi Seyyid Cemâleddin olan Seyyid Cemâl Sultan'ı diğer erenlerden daha fazla sevdiğini haber vermektedir.²¹ Bu ocak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da talibi bulunan bir ocaktır. Derviş Cemal Ocağı'na bağlı talipler Tunceli, Eskişehir, Kütahtaya, Erzincan, Erzurum ve Adıyaman'da bulunmaktadırlar. Bunların da diğerleri gibi Horasan'dan geldikleri söylenir. Alevîliğin en eski ocaklarından kabul edilen Derviş Cemâl Ocağı, köken itibariyle Hacı Bektaş Veli'ye bağlı bir ocaktır.²²

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. <http://www.uryanhizir.com/FileUpload/ds11850/File/Alevîocaklari.pdf>, 04-09-2013.

²⁰ Dede Ali Büyükaşahin, 1944 Adıyaman.

²¹ Geniş bilgi için bkz. Hacı Bektaş-ı Veli, *Velâyetnâme*, haz. Hamiye Duran, TDVY, Ankara-2007, s. 558-562.

²² Geniş bilgi için bkz. Veli Saltık, age., s. 156-157; Dede Niyazi Arslan, 1965 Adıyaman Besni; <http://www.Alevîkonseyi.com/Alevî/14/24/34/44/434.html>, 04-09-2013.

Geçmişte, Adıyaman Besni-Gölbaşı yöresinde Seyyid Derviş Cemal Ocağı'na bağlı olarak hizmetler Ahmet Cemal Pektaş, Ballı Pektaş ve Mustafa Pektaş tarafından yapılmıştır. Günümüzde ise Cuma Pektaş ve Niyazi Arslan Dede tarafından yapılmaktadır.²³ Cuma Pektaş ve Niyazi Arslan Dede özellikle Gölbaşı ve Besni yöresinde sevilen Alevî dedelerdendir. Niyazi Arslan Dede'nin Gölbaşı ve Besni ilçelerinde yaşayan Alevîlerin kurumsallaşmasında ve örgütlenmesinde büyük emeği geçmiştir. Halen Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlı oldukları dedeler tarafından ifade edilmektedir.

Seyyid Derviş Cemal Ocağı talepleri genellikle Türkmen Alevîlerden oluşmaktadır. Seyyid Derviş Cemal Ocağı'na bağlı Alevî talepler çoğunlukla Kesmetepe, Şambayat, Köseceli, Tetirli, Akkuyu, Beşkoz, Burunçayır, Gümüşlü, Karalar, Konuklu, Doğankaya, Göğündürme, İnceler, Sarıçiçek, Yıldüzü, Zurnacı, Kargalı ve Alıçlı köylerinde bulunmaktadırlar.

5-Derviş Gevr Ocağı

Horasan'dan gelen Derviş Beyaz Ocağı'na bağlı talepler, eski adı "Hısn-ı Mansur" olan Adıyaman iline yerleşmişlerdir. Alevîler tarafından Derviş Gevr Ocağı, pir ocağı olarak bilinir. Derviş Gevr Ocağı'nın Tunceli, Bingöl ve Muş Varto'da talepleri bulunmakla beraber ocağın merkezi Adıyaman olarak bilinir.²⁴ Derviş Gevr Ocağı hakkında değişik rivayetler söz konusudur. Bu rivayetlerden bir tanesi Derviş Gevr Ocağı'nın Kureyşan Ocağı'na bağlı farklı bir kol olduğudur.²⁵ Bu konuda kesin bir şey söylemek elimizdeki verilere göre mümkün değildir.

Adıyaman yöresinde Derviş Gevr Ocağı'na bağlı dede ve talepler bulunmaktadır. Dedelerin elinde İmam Hüseyin Kazım'dan (Ehl-i Bey'ten)

²³ Daha önce yapılan araştırmalarda Besni ilçesinde mevcut Alevîlerin Dede Garkın Ocağı'na bağlı olduğu ifade edilmiştir. Fakat yaptığımız araştırmalarda Cuma Pektaş ve Niyazi Arslan Dede'nin Seyyid Derviş Cemal Ocağı'na bağlı olarak dedelik hizmetlerini yürüttükleri tespit edilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Zeynel Özlü, "Besni Kazasında Alevî Bektaşî Ocakları İle İlgili Bulgular", *TKHBVAD*, S. 63, s. 247-264.

²⁴ Kazım Balaban, "Dersim Evliyaları" <http://www.alevikonseji.com/alevi/13/23/33/43/alevi403.html>, 04-09-2014.

²⁵ <http://www.zulfikar.net/dersim-ocaklari-ve-seyitleri.html>, 04-09-2013.

geldiklerini ispat eden bir şecere bulunmaktadır. Bu ocağın hizmetlerini Mahmut Dolaş ve Ali Rıza Dolaş Dede yürütmektedirler.²⁶

6-Şah Memi Hacıyan Ocağı

“Şah Memi-Mimi Hacıyan”ın Allah dostu olduğu yöredeki Alevî talipler tarafından kabul edilir. Alevî ocak yapılanmasında Şah Memi Hacıyan Ocağı pir ocağı olarak kabul edilir. Geçmişte Suriye’de de talipleri bulunan ocağın, bugün Adıyaman Kömür Kasabası ve köylerinde talipleri bulunmaktadır. Hakk’a yürüyen Mehmet Karlı, geçmişte ocağın dedelik hizmetlerini yapmıştır. Mehmet Merdanoğlu Dede tarafından günümüzde taliplere rehberlik yapılmaktadır.

Ocak dedesi Mehmet Merdanoğlu elindeki soy şeceresinin İmam Cafer Sadık’a dayandığını ve Osmanlı arşiv kayıtlarında “Şah Memi Hacıyan” vakfına ait vesikaların bulunduğunu ifade etmektedir. Dede Mehmet Merdanoğlu geçmişte Kâhta İlçesi etrafında Şah Memi Hacıyan Ocağı’na bağlı birçok talibin olduğunu fakat zaman içinde değişik nedenlerden dolayı taliplerinin sünneleştiğini ifade etmiştir.²⁷

168
OMÜİFD

Sonuç

Ocak teşkilatlanmasına bağlı olarak varlığını devam ettiren dedelik, geleneksel Anadolu Alevîliğinin en ehemmiyetli kurumlarından. Tarihte sürekli merkezi otoritelerden uzak yaşayan Alevîler ocak sistemi sayesinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ocakzâdeler ve dedeler, geleneksel Alevî kültürünün bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktarılmasında rol almış ve Alevî toplumuna rehberlik etmişlerdir. Alevîlerin tarihsel süreç içerisinde diğer kültürlerle olan ilişkileri sonucunda eriyip yok olmamasında ocak sisteminin büyük bir katkısı vardır.

Alevîlerin dinî bir grup olarak Adıyaman’da Alevî kültürünün taşıyıcısı olmaları ve Alevîler tarafından kabul edilen ana ocakların birçoğunun dedelerinin mevcudiyeti bu araştırmanın önemini ortaya koymakta-

²⁶ Dede Mahmut Dolaş, 1959 Adıyaman.

²⁷ Dede Mehmet Merdanoğlu, 1950 Adıyaman.

dır. Adıyaman yöresinde dinî, iktisadî, siyasi ve sosyal sebeplerden yüzünden bazı ocaklar, günümüze kadar gelememiştir. Adıyaman'da var olan ve bizim ulaşabildiğimiz ocaklar: Kureyşan, Ağu İçen, Üryan Hızır, Derviş Gevr, Seyyid Derviş Cemal ve Şah Memi Hacıyan ocaklardır. Günümüzde bu ocakların pirleri ve dedeleri tarafından erkânlar yürütülmektedir. Adıyaman'da mevcut ocakların araştırılmasının yanında, Anadolu ve Balkanlar'da bulunan diğer Alevî ocakların tarihsel ve kültürel yapısının araştırılmasına ve haritalandırılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü tekrar ifade etmek gerekirse ocak kültürünü tanımak ve anlamak, Alevîliğin tarihî alt yapısını ve Alevî değerleri anlamının bir diğer ifadesidir.

Kaynakça

- Altıntaş Ramazan, "Alevî Bektâşî Geleneğinde Dedelik Kurumu", *Uluslararası Bektâşîlik ve Alevîlik Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Isparta-2005.
- Arslanoğlu İbrahim, "Alevîlikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler", *TKHBVAD*, 2001, S. 20.
- Akın Bülent, "Alevî Ocakları İle İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihi Belge: Ağuiçen Ocağı Şeceresi", *TKHBVAD*, S. 70.
- Birdoğan Nejat, *Anadolu ve Balkanlar'da Alevî Yerleşmesi*, Mozaik Yayınları, İstanbul-1995.
- Bozkurt Fuat, *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevîlik*, Doğan Kitapçılık, İstanbul-2000.
- Eliade Mircea, *Şamanizm*, çev. İsmet Berkan, Ankara-2006.
- Erdoğan Kutluay, *Alevî-Bektâşî Gerçeği, İslamiyet'in Türkmen Tôreselliği İçinde Özümlemlenerek Anadolululaşması*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul-2000.
- Eröz Mehmet, *Türkiye'de Alevîlik-Bektâşîlik*, Otağ Yayınları, İstanbul-1977.
- Fırlıklı Ethem Ruhi, *Türkiye'de Alevîlik ve Bektâşîlik*, Selçuk Yayınları, Ankara-1990.
- Gülççek Ali Duran, *Her Yönüyle Alevîlik (Bektâşîlik, Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar*, Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Köln- 2004.
- Hacı Bektaş-ı Veli, *Velâyetnâme*, haz. Hamiye Duran, TDVY Ankara-2007.
- İnan Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara-2000.
- Kaplan Doğan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevîlik*, TDVY, Ankara-2010.
- Ocak Ahmet Yaşar, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşî Menakibnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri)*, İletişim Yay. İstanbul-2000.

Özlu Zeynel, "Besni Kazasında Alevî Bektaşî Ocakları İle İlgili Bulgular", *TKHBVAD*, S. 63.

Rençber Fevzi, "Alevî Ocakzâdelerin Problemleri ve Çözüm Önerileri", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 6, Issue 4, April 2013.

Roux J.Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul-2002.

Saltık Veli, "Tunceli'de Alevî Ocakları", *TKHBVAD*, S. 52.

Saltık Veli, *İz Bırakan Erenler ve Alevî Ocakları*, Ankara-2004.

Shankland David, "Günümüz Türkiye'si Alevîlerinde "Dede" ve "Talip" Arasındaki Değişen Bağ", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler Nüsayriler Sempozyumu*, İslam Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul-1999.

Tuğrul Talip, *Tunceli Alevîliğinde İnanç ve İbadet*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul-2006.

Üçer Cenksu, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara-2005.

Üçer Cenksu, "Geleneksel Alevîlikte İbadet Telakkileri", *Uluslararası Bektaşîlik ve Alevîlik Sempozyumu*, Isparta-2005.

Yaman Ali, "Geçmişten Günümüze Dedelerin Misyonu ve Değişim" *Dem Dergi*, Yıl: 2, S. 6.

170 Yaman Ali, *Kızılbaş Alevî Dedeleri*, Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi
OMÜİFD Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul-1998.

Yaman Ali, *Kızılbaş Alevî Ocakları*, Elips Kitap, Ankara-2006.

Yıldız Harun, "Amasya Yöresi Alevî Ocakları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, IV, S. 19.

Yıldız Harun, *Anadolu Alevîliği: Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, Araştırma Yayınları, Ankara-2004.

Yörükhan Yusuf Ziya, *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri: Şamanizm*, haz. Turhan Yörükhan, İstanbul-2006.

İnternet Kaynakları

Balaban Kazım, "Dersim Evliyalari", <http://www.alevikonseji.com/alevil/13/23/33/43/alevi403.html>, 04-09-2014.

<http://www.zulfikar.net/dersim-ocaklari-ve-seyitleri.html>, 04-09-2013.

Erdoğan Kutluay, "İnançlara Dayalı Kültler Ve Alevî Ocakları", <http://www.karacaahmet.com>, 21-06-2013.

<http://www.uryanhizir.com/FileUpload/ds11850/File/AleviOcaklari.pdf>, 04-09-2013.

Kaynak Kişiler

Dede Ali Büyüksahin, 1944 Adıyaman.

Dede Garip Bozkurt, 1966 Adıyaman.

Dede Mahmut Dolaş, 1959 Adıyaman.

Dede Mehmet Ali Tural, 1953 Adıyaman.

Dede Mehmet Merdanoğlu, 1950 Adıyaman.

Dede Niyazi Arslan, 1965 Adıyaman Besni.